

JÜRGEN UDOLPH a *Magdeburg* helynévről szóló tanulmányában amellet érvel, hogy a név előtagja nem a német 'lány, fiatal nő' vagy az óangol 'kamilla' szóval áll kapcsolatban, hanem a germán 'nagy' tövel (261–76). Szintén eddig elfogadott helynév-etimológiákat cáfol WALTER WENZEL, aki szerint az eddig német eredetűnek vélt *Oppach*, az óeurópainak tartott *Regis* és a szláv eredetűnek feltételezett *Stöbnitz* helynevek szláv eredetűek, s az utóbbi névhez is új magyarázatot javasol (277–84). A szerző másik tanulmányában II. Henrik német-római császár 1005-ös hadjáratának egyik táborával foglalkozik, és régészeti leletek, a régebbi szláv településnév, valamint az arra a régióra jellemző, a korábbi lakosságra emlékeztető későbbi családnevek alapján azt a következtetést vonja le, hogy a keresett táborhely, *Nice* provincia a Neißé bal partján, Forst környékén lehetett (285–98).

A kötet tanulmányokat tartalmazó része HEINZ-DIETER POHL két írásával zárul. Az elsőben a szerző Karintia és Kelet-Tirol szláv, illetve szlovén eredetű helyneveinek kronológiai kérdéseit feszegeti, s arra keresi a választ, hogy milyen azok viszonya a freisingi nyelvemlékek 8–9. századi nyelvéhez (299–322). A második tanulmányban a Karintiában 164 településen felállítandó német–szlovén kétnyelvű helységnévtáblák kapcsán az érintett településnevekre vonatkozó tipológiai megjegyzések mellett azok etimológiáját is közli (323–54).

Recenziók, új kiadványok. – A rovatban cseh, lengyel, magyar, német, osztrák és svéd kiadványokat ismertetnek (357–505). A magyar kiadású műveket, a *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1. kötetét (446–51) és TAKÁCS JUDIT „Keresztnevek jelentésváltozásai” című munkáját (487–9) SCHWING JÓZSEF mutatja be.

Közlemények, méltatások. – A rovat névtani témájú rendezvények beszámolóit, szervezeti híreket, illetve köszöntőket és megemlékezéseket tartalmaz (509–43). Beszámolnak egy szimpóziumról, amelyen azt vitatták meg, hogyan lehet beágyazni a határneveket a nagytájak kultúrtájelemeket tartalmazó digitális ingatlan-nyilvántartásaiba (Lipcse, 2010); a „Város és nevei” című, a Gesellschaft für Namenkunde 20. fennállásának alkalmából rendezett ünnepi beszélgetésről (Lipcse, 2010); valamint a 24. Nemzetközi Névtudományi Kongresszusról (Barcelona, 2011); illetve röviden ismertetik az ICOS szervezetét. A lapban Rudolf Fischert 100., Hans Walthert 90. és Liljana Dimitrova-Todorovát 65. születésnapján köszöntik, továbbá végső búcsút vesznek Wolfgang P. Schmidtől (1929–2010), Vincze Lászlótól úgy is mint a Namenkundliche Informationen magyar levelezőjétől (1949–2011) (517–9), valamint Peter von Polentzól (1928–2011). A kötetet a közreműködő szerzők elérhetőségének listája zárja (541–3).

KOZMA JUDIT

RIVISTA ITALIANA DI ONOMASTICA 18. (2012)

Főszerkesztő: ENZO CAFFARELLI

Società Editrice Romana, Róma. 870 lap (1. 434 lap, 2. 436 lap)

A RION. közel 900 oldalas 2012. évi tartalmát a fontosabb rovatokat sorra véve ismertetjük az alábbiakban.

1. Tanulmányok és vitacikkek. – Az összesen húsz (egy kivételével olasz nyelvű) tanulmány közül hét helynevekkal, kilenc személynevekkal, négy pedig a köznevesülés különböző aspektusaival foglalkozik. Ebben az évfolyamban az első kötetben többnyire helynévtani, a másodikban pedig túlnyomórészt személynevekkal foglalkozó tanulmányok kaptak helyet.

A helynevekkal foglalkozó tanulmányok között W. SCHWEICKARD a régebben élő *Chersego/Cherzego* 'Hercegovina' megnevezést elemzi (13–8). E. BLASCO FERRER a (több jelentésű) paleoszárd **doni* és a paleobaszk *doni/toni* tövek összefüggéseit a „morfológiai rekonstrukció” módszereivel vizsgálva jut el e két ősi nyelv kapcsolatának bizonyításához (19–46). G. BORGHI az eddig ismeretlen etimológiájú *Matélica* helynév keltagall eredetére mutat rá (47–56). M. LENCI a *Lepanto* helynévvel alkotott olasz és spanyol utca- és térneveket gyűjtötte össze, kimutatva, hogy ezek tükrében e híres tengeri csata emléke a spanyol nemzeti emlékezetben sokkal élénkebben él, mint az olaszban (112–22). C. FALLUOMINI kiegészítéseket tesz F. TOSONAK egy korábbi, a ligúriai longobárd eredetű helyneveket tárgyaló tanulmányához (130–42). Az évfolyam egyetlen idegen nyelven (franciául) írott és francia témát feldolgozó, térképekkel is illusztrált tanulmányában P. H. BILLY az antik Gallia helyneveit elemzi, a pre-indoeurópai nyelvektől a germánokig (505–40). A. PARENTI az *Orbatello* nevű, firenzei asszonyokat befogadó középkori intézmény nevééről mutatja ki, hogy egy elfeledett helynévvel áll kapcsolatban (574–9).

A személynevekről szóló tanulmányok között F. TOSO a Genovában rendkívül népszerű Keresztelő (Szent) János olasz nevéből (*Giovanni Battista*) alakult, a genovaiakra gúnynévként alkalmazott *Baciccia* megnevezés történetét, variánsait, a világban való elterjedtségét elemzi (75–88). G. ALZONA néhány ritka családnév (pl. *Daneri*) megfejtését kísérel meg (123–7). L. TERRUSI az irodalmi művekben felbukkanó „elhallgatott személynevek” kérdéskörét összekapcsolja névtani terminológiai kategorizálási kérdésekkel (143–55): három altípusukat javaslata szerint különböző terminusokkal kellene megnevezni, mivel különböző írói stratégiákat testesítenek meg. R. RANDACCIO a *Rothschild* családnév 19. századi olasz változatait (*Rodschild, Roncilli, Roscilde* stb.) elemzi (467–74). O. LURATI olyan lombard és ticinói, eddig többnyire ismeretlen etimológiájú helyneveket (és belőlük származó családnéveket) sorol fel, amelyekben a hegyi térformák tükröződnek (475–80). A. ROSSEBASTIANO a családnévként is megjelenő piemonti ételnevekről értekezik, kiemelve azt, hogy a szót illetően (pl. *lasagne*) a családnévi adat gyakran korábbi, mint a szövegekben kimutatható első köznévi előfordulás (481–503). M. TASSO és G. U. CARAVELLO Észak-Friuli és a vele határos Szlovénia nyolc olaszlakta és két szlovén településén vizsgálta a családnévek megoszlását, gyakoriságát (541–61). R. BRACCHI a Bormio környékén sűrűsödő, ismeretlen etimológiájú *Canclini* családnévről feltételezi, hogy jelentése földrajzi térleírásra (*campo inclinato* 'ferde mező, rét') vezethető vissza (564–71). E. CAFFARELLI a *Baresi* családnév különböző hangsúlyú változatai (*Bàresi*, illetve a sokkal gyakoribb *Barési*) kapcsán foglalja össze korábban már több helyen publikált felvetéseit, miszerint a névvisezők Bergamo–Brescia térségében való egyértelmű koncentrációja okán a *Bàresi* ejtésforma lenne a helyes, hiszen e családnév egyértelműen nem a délolasz nagyváros (*Bari* → *Barése*), hanem a bergamói Roncobello részét alkotó *Bàresi* falucska nevére megy vissza (580–95).

A köznevesülés különböző aspektusairól a következő tanulmányokban olvashatunk: G. DELIA a Calabria tartományban fekvő *Sibari* helynévből származó *sibarita* 'szibarita' szó köznévi jelentéseinek olasz szótárakban dokumentált jelentéseit, jelentésváltozásait

veszi szemügyre (57–74). M. FRANCHI Alfredo Panzini híres „Dizionario Moderno”-jából (1905–1942) gyűjtötte ki azokat a metaforikus és metonimikus személynévi és helynévi köznevesüléseket, amelyek első előfordulása éppen ebben a szótárban van (89–110). P. D’ACHILLE négy irodalmi mű többszavas címének (pl. Molière: *Il malato immaginario* ’A képzelt beteg’) köznevesülését vizsgálja annak a tükrében, hogy bekerültek-e (címszóként vagy kollokációs példaként, átvitt jelentésükben) egynyelvű szótárakba (435–60). W. SCHWEICKARD a készülő „Deonomasticon Italicum” című szótár anyagából közli a *Brougham* és a *Fahrenheit* tulajdonneveken alapuló minta-szócikket. A német professzor 2002–2013 között a Niemeyer Kiadónál adta ki a helynevekből származó olasz köznevek négykötetes szótárát, amelyhez két bibliografikus kötet is készült; a RION.-ban most közreadott két szócikk a személynévi köznevesülések tervezett kötetéből való mutatvány (461–6).

Szemle. – A bemutató rovatok most is igen gazdagok: 26 terjedelmesebb könyvrecenzió és 12 további (szintén a szerző nevével is jelzett) tanulmányt recenzáló íráson túl 51 kötet, 32 szótár és 27 névtani folyóirat tartalmával is megismerkedhetnek a RION. olvasói.

Rendezvények. – A rovat a 2011 tavasza és 2014 nyara közötti időszakban a világ minden táján már lezajlott, illetve tervezett több tucatnyi névtani eseményről közöl beszámolót vagy előzetest. Kiemeljük, hogy 2014. augusztus 25–29. között Glasgow-ban tartja XXVI. nemzetközi kongresszusát az ICOS. A szervezet aktuális fő feladatait a RION. főszerkesztője így foglalta össze: az Onoma című folyóirat felhalmozott készésének ledolgozása, az internetes weboldal feltöltése és gazdagítása, továbbá a terminológiai, illetve a bibliográfiai munkacsoport tevékenységének felgyorsítása, konkrét tartalommal (munkanyagokkal) való kitöltése (310, 754).

Folyamatban levő munkák. – A rovatban több mint nyolcvan kisebb-nagyobb jelentőségű eseményről, tevékenységről számol be a főszerkesztő. Közérdeklődésre tarthatnak számot a következők: készül a „Deonomasticon Italicum” 4. kötete (312–4); a feminizmus újabb hajtásaként Olaszországban megalakult a (<http://toponomasticafemminile.it> webhelyen, ill. a Facebookon is jelenlévő) „Toponomastica femminile” nevű csoportosulás, melynek célja annak szorgalmazása, hogy a helyek elnevezését illetően arányosabb legyen a férfiak és nők szerepe (319–20, 760–2).

Négyakorisági vizsgálatok. – E rovatban F. SESTITO folytatja (337–74) korábban már részben publikált összehasonlító vizsgálatát, melyben az olasz családnévállományban bekövetkezett mozgásokat vizsgálja a 2000–2011 közötti időszakban: itt most további 24 járási székhely (többek között pl. Aosta, Velence, Ancona, Bolzano) leggyakoribb 30 családneve szerepel táblázatban összefoglalva és rövid elemzéssel kísérve. Az adatsorok közül kiemelésre kívánczik Prato toszkán városé (e hely Olaszországon belül hagyományosan a textilipar fellekvárának volt tekinthető): nyilván a kínai textilárak és textilipar ide koncentrálódó itáliai jelenléte miatt az első 30 leggyakoribb név között 11, ezen belül az első 8 között 6 kínai név van, olyannyira, hogy – 2000-hez képest a semmiből feljőve – az első és a harmadik helyen is kínai név (*Chen, Hu*) áll. (A vizsgálat első része hasonló helyzetet mutatott Milánóban és Bresciában; az utóbbiban a *Singh* áll az első helyen.) Az összegzés szerint a hagyományos névállomány legnagyobb változásai a nagyvárosokban (elsősorban Milánóban) figyelhetők meg; a közepes nagyságú városokra ugyanakkor jellemző egyfelől bizonyos keveredés a tipikus környékbeli nevekkal (beköltözések), másfelől azonban bizonyos helyek (pl. Siena) megőrzik a régi családnévállományt.

Emellett tovább folytatódik az ötvenes évek óta tartó, délről északra irányuló belső elvándorlás.

Széljegyzetek. – A névadással, névváltoztatással, névhasználattal kapcsolatos kisebb fontosságú hírek, kuriózumok közül említésre méltó az idegen családnevek növekvő arányát mutató statisztikák olasz sajtóvisszhangja (788–92). Érdekes még, hogy a nőkről elnevezett utcák aránya a városokban általában 5% (792–4); továbbá szaporodik azoknak az összetett színárnyalat-megnevezéseknek a száma, amelyekben a determináns tulajdonnév (pl. *Isabella-fehér*, *Amazonas-zöld*, 797–9, vö. ehhez: <http://www.szintan.hu/keret.htm>).

Nekrológok. – 2012-ben négy eltávozott névtanos kutatótól búcsúznak a kollégák és a barátok. A római születésű Bruno Porcelli (1932–1912), az olasz irodalom minden korszakával foglalkozó pisai egyetemi tanár az 1990-es évektől kezdett elmélyültebben foglalkozni az irodalmi névadás különböző aspektusaival. Számos funkciót is betöltött, így társelnöke volt az Associazione di Onomastica & Letteratura nevű társaságnak, illetve főszerkesztője az *il Nome nel testo* című, az irodalmi névadás kérdéskörére koncentrált folyóiratnak (387–91). Vittorio F. Rascher (1931–2012) zürichi tudós munkásságának legfőbb eredménye a ticinói helynévgyűjtemény (*Repertorio toponomastico ticinese*, 392). Ernst Eichler (1930–2012) lipcei nyelvészprofesszor, a német szlavista névtan legnagyobb szaktekintélye volt; 1990-ben ő hozta létre a Gesellschaft für Namenkunde elnevezésű társaságot, társszerkesztője volt a HSK-sorozat névtani köteteinek, továbbá több folyóiratnak (így a *Namenkundliche Informationen*) és kiadványsorozatnak (pl. *Onomastica Slavogermanica*) (837–8). Lauro Decarli isztriai dialektológus (1929–2011) a koperi halászok által használt olasz helyneveknek és a koperi olasz bece- és gúnyneveknek szentelt kötetet (332).

A 2011. év (olasz vonatkozású) névtani bibliográfiája. – A több mint harmincoldalas jegyzék ezúttal is tanúskodik a névtani kutatásoknak az olasz nyelvtudományon belüli fontosságáról és népszerűségéről (803–36). Mint már többször korábban is, természetesség tekintetében a felsorolt szerzők közül ENZO CAFFARELLI neve tűnik ki.

2. A folyóirat ismertetett számának magyar vonatkozású részletei. – A szemle-rovatban szerepel a VÖRÖS FERENC által szerkesztett „A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek” (2011) című kötet recenziója FÁBIÁN ZSUZSANNA tollából (627–31). Ugyanitt olvasható ismertetés SLÍZ MARIANN „Személynévadás az Anjou-korban” és „Anjou-kori személynévtár (1301–1342)” (2011) című kötetéről (675–7), illetve a Helynévtörténeti Tanulmányok 5–6. számáról (2010–2011) (677–8, ezek is FÁBIÁN ZSUZSANNA munkái). A folyóiratok között szerepel a Névtani Értesítő 33. száma (2011) a tanulmányok angol címének megadásával, rövid bemutató összefoglalóval és a recenzált könyvek, folyóiratok felsorolásával; 693–5). A rendezvények rovatában szerepel a Vörös Ferenc által 2012. június 4-én Sárváron szervezett „Nyelvföldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet” című konferencia előzetese, az előadások felsorolásával és rövid összefoglalóval (297); továbbá meg van említve a mainzi „Linguistik der Familiennamen” című konferencia (2012. okt. 1–2.) előadójaként SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ „Beiträge zur »Namenmagyarisierung« der deutsche Familiennamen in Ungarn” című előadása (739). – A folyamatban lévő munkák rovatában említik FÁBIÁN ZSUZSANNÁNAK egy magyar–olasz tulajdonnévszótár összeállítására vonatkozó tervét (334). – A bibliográfiai rovatokban a következő magyar szerzők szerepelnek munkájukkal: N. FODOR JÁNOS (A Felső-Tisza-vidék késő középkori személyneveinek

szótára, 700), GYÖRFFY ERZSÉBET (Korai ómagyar kori folyóvíznevek, 701), PÓCZOS RITA (Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása, 702), RESZEGI KATALIN (Hegynevek a középkori Magyarországon, 702), FARKAS ORSOLYA (Geographical indications as means of protection of minorities: the situation in Hungary [tanulmánykötetben, Peter Lang, 2011], 833), TÓTH VALÉRIA (mint a „Patrociny Settlement Names in Europe” című kötet szerkesztője, 834). – Posztumusz hivatkozás történik a Porcellinekrológban HERCZEG GYULÁNAK egy, a hatvanas években publikált, Boccaccio neveivel is foglalkozó tanulmányára (389).

FÁBIÁN ZSUZSANNA

ACTA ONOMASTICA 53. (2012)

Főszerkesztő: MILAN HARVALÍK

Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha, 2012. 442 lap

1. Tanulmányok. – A cseh névtani folyóirat 53. évfolyama összesen 21, a névtan különféle területeit érintő tanulmányt tartalmaz. A csehül (16 db), szlovákul (2) és oroszul (1) közölt cikkek mindegyikét angol, az angol nyelvű (2) cikkeket pedig cseh nyelvű összefoglaló előzi meg.

Helynévi témájú tanulmányok. – BÖLCSKEI ANDREA angol nyelvű cikke az angol és a magyar helynévtípusok kontrasztív elemzése során igyekszik meghatározni a két, genetikailag nem rokon nyelv névadási szokásaiban az univerzális, illetve a kulturális és nyelvfüggő tendenciákat (7–27). J. DAVID és P. MÁCHA a helynevek tájjal, térrel és identitással kapcsolatos vizsgálatának fontosságára hívja fel a figyelmet, a jövőbeli kutatásokban pedig az etimológiáról és a morfológiáról a szemantikára és a szemiológiára helyeznének át a hangsúlyt (28–45). J. CHOVANEC a világszerte népszerű kincskereső játékokban, a geocachingben szereplő rejtekhelyek cseh elnevezéseinek motivációját vizsgálja (117–33). KOVÁCS ÉVA a régi magyar személynevekből alakult, különféle lexikális és morfológiai struktúrák által kifejezett helynevek vizsgálati lehetőségeit tárgyalja (187–97). V. LÁBUS első tanulmányában a Szudéták azon helyneveivel foglalkozik, amelyek németről csehre történő (félre)fordítás során jöttek létre (198–206), másik cikkében pedig az észak-csehországi *Nisa* folyónév kétféle (a standard palatális, illetve a nem standard nem palatális) ejtésváltozatának gyakoriságát elemzi szociolingvisztikai módszerekkel (207–18). Z. PECHAL a német helynevek cseh területen való azonosításának nehézségeivel foglalkozik egy malom átruházásáról szóló 1347-es szerződés kapcsán (219–36). M. ŠTEFKOVÁ a ’kő’ jelentésű cseh *kámen* főnév előfordulását tárgyalja Morvaország és Szilézia helyneveiben, illetve strukturális típusaikat, valamint ezek gyakoriságát, variabilitását, motivációját elemzi (282–94). P. ŠTĚPÁN az 1998–2011 között létrejött prágai közterületnevek motivációját és funkcióit vizsgálja (295–307). S. TORKAR új etimológiát javasol két szlovén toponima (*Predoslje* és *Predoslo*) számára (316–22). J. M. TUŠKOVÁ az írott cseh nyelv reprezentatív szinkrón korpuszában (SYN2005) fellelhető helységnevek köznevesülését, illetve ennek a morfológia síkján való megnyilvánulását elemzi (323–33).